

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אלו חלקים נכללים בכלל עצם

(פ"ד א') **משנה:** כל (חלק מהבהמה) הנאכל בשור הגדול (שכבר התקשה בו כל מה שעתיד להתקשות), יאכל בגדי הרך¹. וראשי כנפיים (ראשי הכתפיים) והסחוסים (תנוכי האוזניים והחזה והצלעות הקטנות שבסוף השידרה). רבה רמי, **תנן:** כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך. ושאינו נאכל, לא. אימא סיפא, ראשי כנפים והסחוסים, והא הני לא מתאכלי בשור הגדול! (ומסיק) רבא אמר: מה הן קתני, והכי קתני: כל הנאכל בשור הגדול בשלקא (בשליקה), יאכל בגדי הרך בצלי. ומה הן? ראשי כנפים והסחוסים. **תניא** כוותיה דרבא: כל הנאכל בשור הגדול בשלקא, יאכל בגדי הרך בצלי. ומה הן? ראשי כנפים והסחוסים. וגידין הרכין נידונין כבשר. איתמר, גידין שסופן להקשות (גידי צוואר, שבגדי ובטלה הם רכים, אבל אם היו מזקינים סופם להתקשות) - רבי יוחנן אמר: נמנין עליהם בפסח, בתר השתא אזלינן. ריש לקיש אמר: אין נמנין עליהם בפסח. בתר בסוף אזלינן (ובסוף הם מתקשים, וכבר כעת אינם בכלל בשר²). והדר ביה רבי יוחנן לגבי דריש לקיש.

שיטות הראשונים

כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך: רש"י פירש, כשנימנה על קרבן פסח, צריך לאכול לפחות כזית. והנידון לגבי חלק רך בגדי, שכשיזקין סופו להיות קשה, האם נמנים עליו בפסח. וכעין זה פירש **הראב"ד**, שמתייחס לחיוב אכילה, שהוא ב'בל תותירו'. ולדעת **הרמב"ם** הנידון הוא לגבי איסור שבירת עצם³.

¹ ראוי לאכילה בפסח בן שמונה ימים. אבל מה שאין נאכל בשור הגדול, אין נמנין עליו בפסח, אף על פי שעכשיו רך הוא עתיד להקשות בסופו. רש"י.
² ואף שבבשר אמרינן כל שנאכל בשור הגדול על ידי שליפה הרי הוא נאכל בגדי הרך, היינו דווקא בראשי כנפיים וסחוסים שיש עליהם שם בשר יותר מגידין. על פי תוספות (ד"ה הואיל).
³ זה לשונו: "הסחוסים, שהם כמו עצמים רכים - הרי אלו מתרין לאכלם. הנה גדי קטן ורח, שעצמותיו רכים - לא יאכל אותם, שזה שובר עצם; ואם אכל - לוקה, שאחד השובר עצם קשה או השובר עצם רך. זה הכלל: כל שנאכל בשור הגדול אחר שיתבשל, הוא שמתר לאכל כנגדו מן הגדי הרך אחר צליתו, כגון ראשי כנפים והסחוסים". והקשה הראב"ד, שאם כן היה לו לומר כל שאינו נאכל בשור הגדול לא יאכל בגדי הרך. מקורות: רמב"ם וראב"ד (הל' קרבן פסח יח-ט).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אופנים שאין בו משום שבירת עצם

(פ"ד א') **משנה:** השובר את העצם בפסח הטהור, הרי זה לוקה ארבעים (משום "וְעָצָם לֹא תִשְׁכְּרוּ בוֹ"). אבל המותר בטהור (וכל שכן בטמא), והשובר בטמא (או בשאר פסולין), אינו לוקה את הארבעים.

תנו רבנן: (4) "וְעָצָם לֹא תִשְׁכְּרוּ בוֹ", בו בכשר, ולא בפסול. (2) רבי אומר: "בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל (לא תוציא מן הבית מן הפֶּשֶׁר חוּצָה) וְעָצָם לֹא תִשְׁכְּרוּ בוֹ" (סמך אכילה לשבירה, ללמד) כל הראוי לאכילה, יש בו משום שבירת עצם. ושואין ראוי לאכילה (כגון שנפסל), אין בו משום שבירת עצם.

(פ"ד ב') מאי בינייהו? אמר רבי ירמיה: פסח הבא בטומאה איכא בינייהו. למאן דאמר כשר, האי פסול (שנעשה בפסול, דטומאה דחווה היא בציבור, אלא שכאן גזירת הכתוב לפוטרו בו). למאן דאמר ראוי לאכילה, האי נמי ראוי לאכילה הוא (כדתנן, לעיל ע"ו ב', הפסח שבא בטומאה, נאכל בטומאה).

רב יוסף אמר: כי האי גוונא דכולי עלמא אין בו משום שבירת העצם, דרבי לאקולי קא אתי. והאי הא פסול הוא. אלא היתה לו שעת הכושר ונפסל איכא בינייהו. למאן דאמר כשר, הא כשר הוא. למאן דאמר ראוי לאכילה, הא השתא לאו ראוי לאכילה הוא.

אביי אמר: כולי עלמא כל כי האי גוונא אין בו משום שבירת העצם. מאי טעמא? השתא מיהת הא פסול הוא. אלא שבירת העצם מבעוד יום איכא בינייהו. למאן דאמר כשר, הא כשר הוא. למאן דאמר ראוי לאכילה, השתא לאו בר אכילה הוא.

מיתיבי: רבי אומר: נמנין על מוח שבראש. ואין נמנין על מוח שבעצם הקולית. על מוח שבראש מאי טעמא? הואיל ויכול לגוררו ולהוציאו (בקיסם דרך האף. משא"כ עצם הקולית, שאסור לשוברה ולהוציאו). ואי סלקא דעתך שבירת העצם מבעוד יום שפיר דמי, קולית נמי, נתבריה מבעוד יום ונפקה למוח דידיה, ונמנו עליה!

אמר לך אביי: ולטעמך, משחשיכה נמי נייתי גומרתא (גחלת) וניחות עליה ונקלה, ונפקה למוח דידיה, ונימני עליה. דהא **תניא:** אבל השורף בעצמות והמחתך בגידין, אין בו משום שבירת העצם (שריפה אינה בכלל שבירה, וגידין אינם בכלל עצם).

אלא מאי אית לך למימר? אביי אמר: משום פקע.⁴ רבא אמר: משום הפסד קדשים, דקא מפסיד ליה בידיה (שמפסיד המוח ושורפו בידיה), דילמא אכיל נורא ממוח דידיה.

(הכא נמי, לעניין שבירה) מבעוד יום נמי, גזירה מבעוד יום אטו משחשיכה (אע"ג דמדאורייתא שרי, רבנן גזרו אטו משחשיכה).

רב פפא אמר: כל כי האי גונא כולי עלמא יש בו משום שבירת העצם. מאי טעמא? לאורתא מיחזי לאכילה. אלא באבר שיצא מקצתו (חוץ לחומת ירושלים) קמיפלגי. מאן דאמר כשר, הא כשר הוא.⁵ ומאן דאמר ראוי

⁴ שמא מחמת הגחלת יפקע במקום אחר, ואין זו שריפה אלא שבירה. רש"י.

⁵ שהרי הפנימי כשר, והרי הוא שובר ועובר משום לא תשברו בו, אלא חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותר, כדתנן במתניתין (פסחים פ"ה ב'). רש"י.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לאכילה, האי לאו בר אכילה הוא.

כדתניא: רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אבר שיצא מקצתו ושברו, אין בו משום שבירת העצם.

רב ששת בריה דרב אידי אמר: כל כי האי גוונא דכולי עלמא אין בו משום שבירת העצם, דהאי אבר הא פסול הוא. אלא שבירת העצם בנא איכא בינייהו. מאן דאמר כשר, הא כשר הוא. ומאן דאמר ראוי לאכילה, השתא אינו ראוי לאכילה.

רב נחמן בר יצחק אמר: כל כי האי גוונא יש בו משום שבירת העצם. מאי טעמא? דהא חזי לאכילה, דמטוי ליה ואכיל ליה. אלא שבירת האליה איכא בינייהו. למאן דאמר כשר, הא כשר הוא. למאן דאמר ראוי לאכילה, האי אינו ראוי לאכילה, דאליה לגבוה סלקא.

רב אשי אמר: כל כי האי גוונא ודאי אין בו משום שבירת העצם, דהא ודאי אינו ראוי לאכילה כלל. אלא אבר שאין עליו כזית בשר איכא בינייהו. למאן דאמר כשר, הא כשר הוא. למאן דאמר ראוי לאכילה, בעינן שיעור אכילה וליכא.

רבינא אמר: כל כי האי גוונא לית ביה משום שבירת העצם, דבעינן שיעור אכילה. אלא: אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה, ויש עליו כזית בשר במקום אחר איכא בינייהו. למאן דאמר כשר - הא כשר הוא, למאן דאמר ראוי לאכילה - בעינן שיעור אכילה במקום שבירה, והא ליכא.

תניא כארבעה מינייהו, **דתניא:** רבי אומר: "בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל... וְעֵצָם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ", על הכשר הוא חייב ואינו חייב על הפסול. היתה לו שעת הכושר ונפסל בשעת אכילה, אין בו משום שבירת עצם (כרב יוסף). יש בו שיעור אכילה (כזית), יש בו משום שבירת עצם, אין בו שיעור אכילה, אין בו משום שבירת עצם (כרבינא או כרב אשי). הראוי למזבח אין בו משום שבירת העצם (כרב נחמן בר יצחק). בשעת אכילה, יש בו משום שבירת עצם. שלא בשעת אכילה (מבעוד יום), אין בו משום שבירת עצם (כאביי).

איתמר, איבר שאין עליו כזית בשר במקום זה (במקום השבירה), ויש עליו כזית בשר במקום אחר:

(4) רבי יוחנן אמר: יש בו משום שבירת העצם.

(2) רבי שמעון בן לקיש אמר: אין בו משום שבירת עצם.⁶

(פ"ה א') תניא: "וְעֵצָם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ", אחד עצם שיש בו מוח, ואחד עצם שאין בו מוח⁷ (ואין אומרים יבוא עשה של "וְאֵכָלוּ אֶת הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַזֶּה"⁸, וידחה את לא תעשה של שבירת עצם).

⁶ כתבו תוספות (ד"ה איתמר): נראה לר"י ולריב"א דאליכא דרבי קמיפלגי, דקתני בברייתא סתמא "יש בו שיעור אכילה יש בו משום שבירת העצם". ובפולוגתא דרבינא ורב אשי קמיפלגי (רבי יוחנן סובר כרב אשי, שרק אם אין עליו בשר כלל, פטר רבי. וריש לקיש כרבינא, כשגם כשיש כזית בשר במקום אחר, פטר). אבל לרבנן לכולי עלמא יש בו משום שבירת עצם. עיי"ש.

⁷ ויש עליו בשר מלמעלה. ליקוטי הלכות.

⁸ שמות יב, ח.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

שבירת עצם בפסח שבא בטומאת ציבור: פסק הרמב"ם כרבנן לפי רבי ירמיה, או לפי רב יוסף ככולי עלמא, דבכי האי גוונא לית בה משום שבירת עצם.⁹

היתה לו שעת הכושר ונפסל: פסק הרמב"ם כרבנן לפי רב יוסף, "אפלו נפסל בטמא ויציאה וכיוצא בהם - יש בו אסור שבירת העצם. במה דברים אמורים? בשעת הכושר, ונפסל. אבל אם לא היתה לו שעת הכושר, כגון שנתפגל במחשבת הזמן או מחשבת שנוי השם - אין בו משום שבירת העצם."¹⁰

שבירת עצם מבעוד יום: פסק הרמב"ם כרבנן לפי אביי, או לפי רב פפא ככולי עלמא, וכתב, "אחד השובר את העצם בלילי חמשה עשר, או ששבר בו עצם מבעוד יום... - הרי זה לוקה."¹¹

שבירת עצם אחר כמה ימים: כתב הרמב"ם, "... או ששבר אחר כמה ימים - הרי זה לוקה. לפיכך שורפין עצמות הפסח בכלל הנותר מבשרו, כדי שלא יבואו בהן לידי תקלה."¹²

שבירת עצם באיבר שיצא מקצתו: דעת הרמב"ם שאפילו יצא כולו חיב, וכתב, "אפלו נפסל בטמא ויציאה וכיוצא בהם - יש בו אסור שבירת העצם."¹³

שבירת עצם בפסח נא ומבושל: פסק הרמב"ם כרבנן לפי רב ששת בריה דרב אידי, או לפי רב נחמן בר יצחק ככולי עלמא, "פסח שהוא נא או מבשל, ושובר בו את העצם - לוקה."¹⁴

שבירת עצם האליה: פסק הרמב"ם כרבי לפי רב נחמן בר יצחק, או לפי רב אשי ככולי עלמא, וכתב, "שובר עצם האליה - אינו לוקה, שהרי אינה ראויה לאכילה." והשיגו והראב"ד, בכולן תפס כרבנן, ובאליה תפס כרבי.¹⁵

שבר עצם שלא במקום בשר: פסק הרמב"ם כרבי יוחנן, שחייב, וכתב, "היה עליו כזית בשר, ושובר העצם שלא במקום הבשר - חיב, אף על פי שהמקום ששובר פנוי מבשר."¹⁶

⁹. מקורות: רמב"ם (הל' קרבן פסח יא).

¹⁰. מקורות: רמב"ם (הל' קרבן פסח יו).

¹¹. מקורות: רמב"ם (הל' קרבן פסח יא).

¹². ומקורו מהגמרא פ"ג א' כסף משנה. מקורות: רמב"ם (הל' קרבן פסח יא-ב).

¹³. מקורות: רמב"ם (הל' קרבן פסח יו).

¹⁴. מקורות: רמב"ם (הל' קרבן פסח יו).

¹⁵. וכתב הכס"מ שנראה שטעם הרמב"ם משום דרב אשי, דבתרא הוא, אמר על שבירת עצם האליה דהא ודאי אינו ראוי לאכילה כלל. מקורות: רמב"ם (הל' קרבן פסח יז).

¹⁶. מקורות: רמב"ם (הל' קרבן פסח יג).